

Thực hành tiếng Việt

TỪ ĐƠN VÀ TỪ PHỨC

1. Kẻ bảng sau vào vở và điền các từ in đậm trong đoạn văn vào ô phù hợp:

Đôi cánh **tôi**, trước kia ngắn **hùn hỏn** bây giờ thành cái áo dài kín xuống tận chấm đuôi. Mỗi khi tôi vũ lên, đã **nghe tiếng phành phạch giòn giòn**. Lúc tôi đi bách bộ thì cả **người tôi rung rinh** một màu nâu **bóng mỡ** soi gương được và rất **ưa nhìn**.

Từ đơn	Từ phức	
	Từ ghép	Từ láy

Nhận biết từ đơn và từ phức

- Đọc các từ sau: *tôi, để, đi, ăn uống, nhọn hoắt, xơ xác, lêu nghêu, bẻ bẻ, ...*. *Tôi, để, đi* là những từ đơn vì mỗi từ chỉ có một tiếng. *Ăn uống, nhọn hoắt, xơ xác, lêu nghêu, bẻ bẻ* là những từ phức vì mỗi từ gồm hai tiếng.
- Các từ *ăn uống, nhọn hoắt* là từ ghép vì các tiếng có quan hệ với nhau về nghĩa. Các từ *xơ xác, lêu nghêu, bẻ bẻ* là từ láy vì giữa các tiếng có quan hệ láy âm. Quan hệ láy âm giữa các tiếng có thể là: giống nhau về âm đầu (*xơ xác*), vần (*lêu nghêu*) hoặc cả âm đầu và vần (*bẻ bẻ*).

21

Nếu cậu muốn có một người bạn⁽¹⁾...

Trích *Hoàng tử bé*, ĂNG-TOAN ĐƠ XANH-TƠ Ê-XU-PE-RI

Trước khi đọc

1. Hãy ghi lại một số từ miêu tả cảm xúc của em khi nghĩ về một người bạn thân. Điều gì khiến các em trở thành đôi bạn thân?
2. Em và người bạn thân ấy đã làm quen với nhau như thế nào?

⁽¹⁾ Nhan đề do người biên soạn đặt.

22

2. Trong *Bài học đường đời đầu tiên* có những từ láy mô phỏng âm thanh như: *véo von, hừ hừ*. Hãy tìm thêm những từ láy khác thuộc loại này ở trong văn bản.
3. Tìm và nêu tác dụng của từ láy trong các câu sau:
 - *Thình thoảng, muốn thử sự lợi hại của những chiếc vuốt, tôi co cẳng lên, đập phanh phách vào các ngọn cỏ.*
 - *Hai cái răng đen nhánh lúc nào cũng nhai ngoàm ngoạp như hai lưỡi liềm máy làm việc.*
 - *Mỗi bước đi, tôi làm điệu dún dẩy các khoeo chân, rung lên rung xuống hai chiếc râu.*

NGHĨA CỦA TỪ NGỮ

4. Từ ngữ trong *Bài học đường đời đầu tiên* được dùng rất sáng tạo. Một số từ ngữ được dùng theo nghĩa khác với nghĩa thông thường, chẳng hạn *nghèo* trong *nghèo sức, mưa dầm sùi sụt* trong *điệu hát mưa dầm sùi sụt*. Hãy giải thích nghĩa thông thường của *nghèo, mưa dầm sùi sụt* và nghĩa trong văn bản của những từ ngữ này.
5. Đặt câu với mỗi thành ngữ sau: *ăn xổi ở thì, tắt lửa tối đèn, hôi như cú mèo*.

BIỆN PHÁP TU TỪ

6. Trong đoạn trích *Bài học đường đời đầu tiên* có những hình ảnh so sánh thú vị, sinh động. Hãy tìm một số câu văn có sử dụng biện pháp tu từ so sánh trong văn bản này và phân tích tác dụng của biện pháp tu từ đó.

Đọc văn bản

Hoàng tử bé gồm 27 chương, kể về câu chuyện diễn ra ở sa mạc Sa-ha-ra (Sahara) "hoang vu không một bóng người". Người kể chuyện là nhân vật "tôi" – một phi công bị rơi máy bay trên sa mạc nên đã có cơ hội được gặp và kết bạn với nhân vật chính của truyện kể này – một hoàng tử từ hành tinh khác tới. Hoàng tử bé đã phiêu lưu tới nhiều hành tinh khác nhau, phát hiện nhiều điều thú vị và nếm trải cả những thất vọng, đau khổ. Cuối cùng, cậu quyết định quay trở về hành tinh của mình với bông hồng "duy nhất"... Câu chuyện của hoàng tử bé đã được nhân vật "tôi" kể lại để "không cho phép mình quên đi" vì "Thật buồn nếu quên đi một người bạn!".

Đoạn trích *Nếu cậu muốn có một người bạn...* (chương XXI) kể về cuộc gặp gỡ bất ngờ giữa hoàng tử bé và một con cáo trên Trái Đất. Cuộc gặp gỡ này đã mang đến cho cả hai những món quà quý giá.

Thế rồi một con cáo xuất hiện⁽¹⁾:

- Xin chào, - con cáo nói.
 - Xin chào, - hoàng tử bé lịch sự trả lời rồi quay người lại nhưng không nhìn thấy gì.
 - Mình ở đây, - giọng nói vang lên, - dưới cây táo...
 - Bạn là ai? - Hoàng tử bé hỏi. - Bạn dễ thương quá...
 - Mình là cáo, - con cáo trả lời.
 - Lại đây chơi với mình đi, - hoàng tử bé đề nghị nó. - Mình buồn quá...
 - Mình không thể chơi với bạn được, - con cáo nói. - Mình chưa được cảm hoá⁽²⁾.
 - À! Xin lỗi! - Hoàng tử bé thốt lên.
- Nhưng sự nhớ ra, cậu hỏi lại:
- "Cảm hoá" nghĩa là gì?

THEO DÕI Những lời đối thoại giữa hoàng tử bé và cáo.

THEO DÕI Chú ý từ "cảm hoá" mỗi khi nó xuất hiện.

(1) Khi vừa đến Trái Đất, hoàng tử bé nhìn thấy một vườn hoa hồng và nhận ra rằng ở hành tinh của mình, cậu chỉ có "một bông hoa tầm thường". Phát hiện này khiến cậu buồn bã, thất vọng, nằm dài trên cỏ và khóc. Đúng lúc đó thì con cáo xuất hiện.

(2) *Cảm hoá*: dùng tình cảm tốt đẹp làm cho một đối tượng nào đó cảm phục mà nghe theo, làm theo, chuyển biến theo hướng tích cực. (Nguyên văn tiếng Pháp: *apprivoisé*, để dịch động từ này, các dịch giả đã chọn dùng nhiều từ khác nhau như: *thuần hoá, thuần dưỡng, tuấn dưỡng, cảm hoá,...*).

– Bạn không phải người ở đây, – con cáo nói, – bạn đi tìm gì vậy?
 – Mình đi tìm con người. – Hoàng tử bé nói. – “Cảm hoá” nghĩa là gì?
 – Con người, – con cáo nói, – họ có súng và họ đi săn. Thật là phiền toái!
 Họ còn nuôi gà nữa. Đó là chuyện được nhất ở họ. Bạn có tìm gà không?
 – Không, mình đi tìm bạn bè. “Cảm hoá” nghĩa là gì?
 – Đó là thứ bị lãng quên lâu lắm rồi. Nó có nghĩa là “làm cho gần gũi hơn...”.
 – Làm cho gần gũi hơn?
 – Chứ sao, – con cáo lên giọng. – Bạn đối với mình mới chỉ là một cậu bé giống như cả trăm nghìn cậu bé. Và mình không cần đến bạn. Còn bạn cũng chẳng cần gì đến mình. Mình đối với bạn chỉ là một con cáo giống như cả trăm nghìn con cáo. Nhưng, nếu bạn cảm hoá mình, tụi mình sẽ cần đến nhau. Lúc đó bạn đối với mình sẽ là duy nhất trên đời. Mình đối với bạn sẽ là duy nhất trên đời...

– Mình bắt đầu hiểu rồi. Có một bông hoa⁽¹⁾... Mình nghĩ là nó đã cảm hoá mình...

– Có thể lắm. Trên Trái Đất người ta thấy đủ thứ chuyện...

– Ồ! Không phải trên Trái Đất, – hoàng tử bé nói.

Con cáo tỏ ra rất tò mò:

– Trên một hành tinh khác?

– Đúng vậy.

– Có thợ săn trên hành tinh đó không?

– Không.

– Chuyện này, đúng là thú vị! Còn gà?

– Không.

– Chẳng có gì là hoàn hảo, – con cáo thờ dãi.

Nhưng rồi nó quay lại với ý nghĩ lúc này:

– Cuộc sống của mình thật đơn điệu. Mình săn gà, con người săn mình. Mọi con gà đều giống nhau, mọi con người đều giống nhau. Cho nên mình hơi chán.

THEO DÕI Cảm nhận khác nhau của cáo về tiếng những bước chân và về cánh đồng lúa mì.

⁽¹⁾ Bông hoa: bông hoa hồng duy nhất trên hành tinh của hoàng tử bé, được cậu chăm sóc, yêu thương.

Bởi vậy, nếu bạn cảm hoá mình, xem như đời mình đã được chiếu sáng. Mình sẽ biết thêm một tiếng chân khác hẳn mọi bước chân khác. Những bước chân khác chỉ khiến mình trốn vào lòng đất. Còn bước chân của bạn sẽ gọi mình ra khỏi hang, như là tiếng nhạc. Và nhìn xem! Bạn thấy không, cánh đồng lúa mì đang kia? Mình không ăn bánh mì. Lúa mì chả có ích gì cho mình. Những đồng lúa mì chẳng gọi nhớ gì cho mình cả. Mà như vậy thì buồn quá! Nhưng bạn có mái tóc vàng óng. Nếu bạn cảm hoá mình thì thật là tuyệt vời! Lúa mì vàng óng sẽ làm mình nhớ đến bạn. Và mình sẽ thấy thích tiếng gió trên đồng lúa mì...

Con cáo ngừng lời và nhìn hoàng tử bé chăm chú. Nó nói:

- Bạn làm ơn... cảm hoá mình đi!

- Mình muốn lắm, - hoàng tử bé trả lời, - nhưng mình không có thời gian. Mình còn phải đi kiếm bạn bè và tìm hiểu nhiều thứ.

- Người ta chỉ hiểu những gì họ đã cảm hoá. [...] Nếu muốn có một người bạn, hãy cảm hoá mình đi!

- Cần phải làm sao? - Hoàng tử bé hỏi.

- Cần phải rất kiên nhẫn, - con cáo trả lời. - Trước tiên bạn ngồi xa mình một chút, như thế, trên cỏ. Mình sẽ liếc nhìn bạn còn bạn thì không nói gì cả. Lời nói là nguồn gốc của mọi sự hiểu lầm. Nhưng mỗi ngày, bạn có thể ngồi xích lại gần hơn...

THEO DÕI Cáo đã chỉ cho hoàng tử bé cách "cảm hoá" mình như thế nào?

Hôm sau hoàng tử bé quay lại.

– Tốt nhất là bạn nên quay lại vào cùng giờ giấc, – con cáo nói. – Chẳng hạn, nếu bạn đến lúc bốn giờ chiều, thì từ ba giờ mình đã bắt đầu thấy hạnh phúc. Thời giờ càng trôi qua mình lại càng hạnh phúc hơn.

Cho tới bốn giờ, mình sẽ trở nên bốn chồn và lo lắng: mình sẽ khám phá ra cái giá của hạnh phúc! Nhưng nếu bạn đến bất kì lúc nào, mình sẽ không biết giờ giấc để sửa soạn trái tim...

[...] Cứ thế, hoàng tử bé cảm hoá con cáo. Khi gần đến lúc phải ra đi, con cáo nói:

– A!... Mình sẽ khóc mất.

– Lỗi do bạn đó, – hoàng tử bé nói, – mình không muốn làm bạn đau lòng chút nào, nhưng bạn lại muốn mình cảm hoá bạn...

– Tất nhiên rồi, – con cáo nói.

– Nhưng bạn sẽ khóc, – hoàng tử bé nói.

– Tất nhiên rồi, – con cáo nói.

– Vậy thì bạn chẳng được gì cả.

– Mình được chứ, – con cáo nói, – bởi vì còn có màu lúa mì.

Sau đó nó nói thêm:

– Hãy thăm lại vườn hoa hồng đi! Bạn sẽ hiểu rằng bông hoa của bạn là duy nhất trên đời. Rồi khi bạn quay lại vĩnh biệt mình, mình sẽ tặng bạn một bí mật làm quà.

THEO DÕI Câu văn nào cho thấy cáo vô cùng hạnh phúc khi được gặp một người bạn?

Hoàng tử bé đi thăm lại vườn hoa hồng:

– Các bạn chẳng giống bông hồng của tôi chút nào, các bạn chưa là gì cả, – cậu nói với chúng. – Chẳng ai cảm hoá các bạn và các bạn chẳng cảm hoá ai. Các bạn giống như bạn cáo của tôi ngày trước. Hồi đó bạn ấy chỉ là một con cáo như cả trăm ngàn con khác. Nhưng tôi đã biến bạn ấy thành bạn của tôi, và bây giờ bạn ấy trở thành duy nhất trên đời.

THEO DÕI Điều gì khiến những bông hồng trên Trái Đất và bông hồng của hoàng tử bé khác hẳn nhau?

Các bông hoa nghe vậy rất lấy làm bực dọc.

– Các bạn đẹp, nhưng các bạn trống rỗng, – cậu nói tiếp với chúng. – Chẳng ai muốn chết vì các bạn. Còn bông hoa của tôi, dĩ nhiên người bình thường đi qua có thể tưởng rằng bạn ấy giống như các bạn. Nhưng chỉ một mình bạn ấy mà còn quan trọng hơn tất cả các bạn ở đây, bởi vì chính bạn ấy đã được tôi vun tưới. Bởi vì chính bạn ấy đã được tôi đặt vào lồng kính. Bởi vì chính bạn ấy đã được tôi che chở bằng tấm chắn gió. Bởi vì chính bạn ấy đã được tôi bắt sâu (trừ hai ba con để trở thành bướm bướm). Bởi vì chính bạn ấy đã khiến tôi nghe phàn nàn, hoặc khoe khoang, hoặc cũng có khi im lặng. Bởi vì đó là bông hồng của tôi.

Rồi cậu quay lại chỗ con cáo:

– Vĩnh biệt, – cậu nói...

– Vĩnh biệt, – con cáo nói. – Đây là bí mật của mình. Rất đơn giản: người ta chỉ thấy rõ với trái tim. Điều cốt lõi⁽¹⁾ vô hình trong mắt trần⁽²⁾.

THEO DÕI Hoàng tử bé đã nhắc lại lời nói nào của cáo?

– Điều cốt lõi vô hình trong mắt trần, – hoàng tử bé lặp lại, để cho nhớ.

– Chính thời gian mà bạn bỏ ra cho bông hồng của bạn đã khiến bông hồng của bạn trở nên quan trọng đến thế.

– Chính thời gian mà mình bỏ ra cho bông hồng của mình... – Hoàng tử bé lặp lại, để cho nhớ.

(1) *Cốt lõi*: cái chính và quan trọng nhất.

(2) *Mắt trần*: con mắt thường, ở đây chỉ cái nhìn chưa có sự gắn kết, thấu hiểu.

– Con người đã quên mất sự thật này, – con cáo nói. – Nhưng bạn thì không được quên. Bạn có trách nhiệm mãi mãi với những gì bạn đã cảm hoá. Bạn có trách nhiệm với bông hồng của bạn...

– Mình có trách nhiệm với bông hồng của mình... – Hoàng tử bé lặp lại, để cho nhớ.

(Ăng-toan đơ Xanh-tơ Ê-xu-pe-ri, *Hoàng tử bé*, Nguyễn Tấn Đại dịch, NXB Hội Nhà văn, Hà Nội, 2005, tr. 68 – 75 và hiệu đính bản dịch, 2020)

Sau khi đọc

ĂNG-TOAN ĐƠ XANH-TƠ Ê-XU-PE-RI

• Ăng-toan đơ Xanh-tơ Ê-xu-pe-ri (1900 – 1944) là nhà văn lớn người Pháp. Ông là phi công và từng tham gia chiến đấu trong Chiến tranh thế giới thứ hai. Hầu hết các tác phẩm của Xanh-tơ Ê-xu-pe-ri lấy đề tài, cảm hứng từ những chuyến bay và cuộc sống của người phi công. Ngòi bút của Xanh-tơ Ê-xu-pe-ri đậm chất trữ tình, trong trẻo, giàu cảm hứng lãng mạn. Cùng với kiệt tác *Hoàng tử bé*, ông còn để lại một số tác phẩm xuất sắc như: *Bay đêm*, *Cõi người ta*, *Phi công thời chiến*,...

• *Hoàng tử bé* là tác phẩm nổi tiếng nhất của Ăng-toan đơ Xanh-tơ Ê-xu-pe-ri.

Em có biết?

- Tên của tác giả *Hoàng tử bé* đã được dùng để đặt cho một thiên thể: hành tinh 2578 Xanh-tơ Ê-xu-pe-ri.
- *Hoàng tử bé* được bình chọn là tác phẩm văn học hay nhất thế kỉ XX của Pháp, được dịch ra hơn 250 thứ tiếng; đã phát hành hơn 200 triệu bản trên toàn thế giới và vẫn tiếp tục được in khoảng 2 triệu bản mỗi năm; được chuyển thể thành truyện tranh, phim,...
- Đến nay, đã có 8 bản dịch tác phẩm *Hoàng tử bé* ra tiếng Việt.

TRẢ LỜI CÂU HỎI

1. Hoàng tử bé đến từ đâu và gặp cáo trong hoàn cảnh nào?
2. Từ "cảm hoá" xuất hiện bao nhiêu lần trong đoạn trích? Qua những lời giải thích của cáo, em hiểu "cảm hoá" nghĩa là gì?
3. Điều gì ở hoàng tử bé khiến cáo thiết tha mong được kết bạn với cậu?
4. Nếu được hoàng tử bé "cảm hoá", cuộc sống của cáo sẽ thay đổi như thế nào? Qua đó, em cảm nhận được ý nghĩa gì của tình bạn?
5. Khi chia tay hoàng tử bé, cáo đã có những cảm xúc gì? Những cảm xúc ấy có khiến cáo hối tiếc về việc kết bạn với hoàng tử bé không?
6. Hoàng tử bé đã nhắc lại những lời nói nào của cáo "để cho nhớ"? Nêu cảm nhận của em về ý nghĩa của những lời nói đó.
7. Cáo đã chia sẻ với hoàng tử bé nhiều bài học về tình bạn. Em thấy bài học nào gần gũi và có ý nghĩa nhất với chính mình?
8. Theo em, nhân vật cáo có phải là một nhân vật của truyện đồng thoại không? Vì sao?

Viết kết nối với đọc

Tưởng tượng và viết đoạn văn (khoảng 5 – 7 câu) miêu tả cảm xúc của nhân vật cáo sau khi từ biệt hoàng tử bé.

Thực hành tiếng Việt

NGHĨA CỦA TỪ NGỮ

1. *Hoá* trong *cảm hoá* là yếu tố thường đi sau một yếu tố khác, có nghĩa là "trở thành, làm cho trở thành hay làm cho có tính chất mà trước đó chưa có". Hãy tìm một số từ có yếu tố *hoá* được dùng theo cách như vậy và giải thích nghĩa của những từ đó.
2. Giải thích nghĩa của các từ in đậm trong những câu sau:
 - *Nhưng nếu bạn đến bất kì lúc nào, mình sẽ không biết giờ giấc để **sửa soạn** trái tim...*
 - *Các bạn đẹp nhưng các bạn **trống rỗng**.*
3. Với mỗi từ sau, hãy đặt một câu: *đơn điệu, kiên nhẫn, cốt lõi*.

BIỆN PHÁP TU TỪ

- 4*. Trong văn bản *Nếu cậu muốn có một người bạn...*, nhiều lời thoại của nhân vật được lặp lại, chẳng hạn: "*Cảm hoá*" nghĩa là gì?, *Cảm hoá* mình đi!,... Hãy tìm thêm những lời thoại được lặp lại trong văn bản này và cho biết tác dụng của chúng.

TỪ GHÉP VÀ TỪ LÁY

5. Viết đoạn văn (khoảng 5 – 7 câu) trình bày cảm nhận của em về nhân vật hoàng tử bé hoặc nhân vật cáo, trong đoạn văn có sử dụng ít nhất 2 từ ghép và 2 từ láy.